

Na osnovu člana 54 stav 6 Zakona o veterinarstvu ("Službeni list CG", broj 30/12),
Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, donijelo je

Pravilnik o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zarazne bolesti atipična kuga živine (Newcastle Disease)*

*Pravilnik je objavljen u "Službenom listu CG", br.
36/2015 od 10.7.2015. godine, a stupio je na snagu
18.7.2015.*

* U ovaj pravilnik prenesena je Direktiva Vijeća 92/66/EEZ od 14. jula 1992. godine o uvođenju mjera Zajednice za kontrolu Njukastl bolesti (*Council Directive 92/66/EEC of 14 July 1992 introducing Community measures for the control of Newcastle disease*) i član 2 Direktive Savjeta 2009/158/EZ od 30. novembra 2009. godine o uslovima za zdravlje životinja kojima se uređuje trgovina živinom i jajima za izlijeganje unutar Zajednice i njihov uvoz iz trećih zemalja (*Council Directive 2009/158/EC of 30 November 2009 on animal health conditions governing intra-Community trade in, and imports from third countries of, poultry and hatching eggs*)

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se mjere za sprječavanje, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zarazne bolesti atipična kuga živine (u daljem tekstu: Njukastl bolest) kod živine, sportskih golubova i drugih ptica koje se drže u zatočeništvu.

Izuzeće od primjene

Član 2

Ovaj pravilnik ne primjenjuje se na divlje ptice koje žive slobodno.

Značenje izraza

Član 3

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- 1) **živina** su kokoške, ćurke, guske, patke, morke, prepelice, golubovi, fazani i jarebice, koje se uzgajaju ili drže u zatočeništvu u svrhu priploda, za proizvodnju mesa ili jaja namjenjenih ishrani ljudi ili radi obnavljanja populacije pernate divljači;
- 2) **jaja za priplod** su jaja živine namjenjena za inkubaciju;

3) **jednodnevni pilići** su pilići do 72 sata starosti koji nijesu hranjeni, osim mošusnih patki (*Cairina moschata*) ili njihovi hibridi, bez obzira na to jesu li hranjeni ili ne;

4) **živina za priplod** je živina starija od 72 sata namjenjena za proizvodnju priplodnih jaja;

5) **živina za proizvodnju** je živina starija od 72 sata namjenjena za proizvodnju mesa i/ili jaja za ishranu ljudi ili za obnovu populacije pernate divljači;

6) **živina za klanje** je živina koja se direktno šalje u klanicu na klanje što je prije moguće, a najkasnije u roku od 72 sata po prispeću u klanicu;

7) **jato** je sva živina istog zdravstvenog i imunološkog statusa koja se drži unutar istog objekta ili istog ograđenog prostora i predstavlja jednu epizootiološku jedinicu;

8) **gazdinstvo** je svaki objekat ili prostor koji se koristi za uzgoj ili držanje živine za priplod ili živine za proizvodnju;

9) **objekat za uzgoj živine** je objekat ili dio objekta ili prostor koji se nalazi na istoj lokaciji i može biti:

a) objekat za uzgoj čistih linija i djedovskih jata u kojem se proizvode jaja za izlijevanje rasplodne živine;

b) objekat za uzgoj priplodne živine u kojem se proizvode jaja za izlijevanje živine za proizvodnju;

c) objekat za uzgoj u kojem se živina uzgaja do faze nošenja;

d) inkubatorska stanica - za izlijevanje jaja i otpremanje jednodnevnih pilića;

10) **zdravstveni nadzor** je sprovođenje pregleda zdravstvenog stanja živine u objektu od strane službenog ili ovlašćenog veterinara;

11) **karantin** je objekat ili prostor u kojem se živina drži u potpunoj izolaciji i na način kojim je onemogućen direktan ili indirektan kontakt sa drugom živinom i u kojem je moguće vršiti preglede i uzimati uzorke za laboratorijska ispitivanja;

12) **usmrćivanje i neškodljivo uništavanje** je klanje i neškodljivo uklanjanje živine i uništavanje proizvoda od te živine, uz sprovođenje mjera zaštite uključujući i dezinfekciju na zaraženom ili kontaminiranom mjestu;

13) **zaražena živina** je živina kod koje:

- je Njukastl bolest službeno potvrđena laboratorijskim ispitivanjem od strane službene laboratorije;

- su utvrđeni klinički znaci bolesti ili post-mortalne promjene koje ukazuju na Njukastl bolest, u slučaju sekundarnog i sljedećih izbijanja Njukastl bolesti;

14) **živina za koju se sumnja da je zaražena** je sva živina koja pokazuje kliničke znake ili post-mortalne promjene koje ukazuju na sumnju na prisustvo Njukastl bolesti;

15) **živina za koju se sumnja da je kontaminirana** je sva živina koja je mogla biti direktno ili indirektno izložena virusu Njukastl bolesti;

16) **ostaci hrane** su otpaci iz kuhinja, restorana ili iz industrija gdje se proizvodi meso;

17) **sportski golub** je svaki golub koji se prevozi ili golub koji će biti prevožen iz golubarnika kako bi bio pušten da slobodno odleti nazad u svoj golubarnik ili na bilo koje drugo odredište;

18) **golubarnik** je objekat ili mjesto gdje se drže ili uzgajaju sportski golubovi;

19) **sentinel životinja** su životinje prijemčivih vrsta, slobodne od Njukastl bolesti, koje se u određenom periodu jednom ili više puta uzastopno ispituju na prisustvo antitijela na virus Njukastl bolesti.

Mjere u slučaju sumnje na bolest na gazdinstvu

Član 4

(1) U slučaju sumnje da je živina na gazdinstvu zaražena ili kontaminirana uzročnikom Njukastl bolesti, na tom gazdinstvu službeni veterinar bez odlaganja sprovodi epizootiološko ispitivanje u skladu sa članom 7 ovog pravilnika kako bi se potvrdilo ili isključilo prisustvo Njukastl bolesti i nalaže uzimanje uzoraka za laboratorijsko ispitivanje u skladu sa Prilogom 1 koji je sastavni dio ovog pravilnika.

(2) Službeni veterinar nakon prijave sumnje bolesti Njukastl, bez odlaganja stavlja gazdinstvo pod službeni nadzor i naređuje sprovođenje sljedećih mjera:

1) popis živine sa navođenjem svih kategorija živine na gazdinstvu iz kojeg se može vidjeti za svaku kategoriju pojedinačno (broj uginule živine, broj živine koja pokazuje vidljive kliničke promjene i broj živine koja ne pokazuje znakove bolesti), uz redovno ažuriranje popisa u koji se unose i podaci o izleženoj ili uginuloj živini u periodu dok traje sumnja na bolest;

2) držanje sve živine na gazdinstvu u njihovim objektima ili u drugim zatvorenim prostorima koji mogu biti izolovani i u kojima je onemogućen kontakt sa drugom živinom;

3) zabranu unošenja odnosno iznošenja živine sa/na gazdinstvo;

4) zabranu kretanja lica, drugih životinja i prevoznih sredstava sa/na gazdinstvo, bez odobrenja službenog veterinara;

5) zabranu iznošenja mesa živine ili leševa, hrane za životinje, opreme, otpadaka, đubriva, stelje ili drugih predmeta kojima se može prenijeti virus Njukastl bolest, bez odobrenja službenog veterinara;

6) zabranu stavljanja u promet jaja sa gazdinstva, osim jaja koja su otpremljena direktno u odobreni objekat za proizvodnju i/ili preradu proizvoda od jaja i prevezena uz odobrenje službenog veterinara koje se izdaje samo ako su ispunjeni uslovi iz Priloga 2 koji je sastavni dio ovog pravilnika;

7) postavljanje odgovarajućih dezinfekcionih barijera na ulazu i izlazu iz objekata u kojima je smještena živina i na ulazu i izlazu sa gazdinstva.

(3) Službeni veterinar može odrediti sprovođenje određenih mjera iz stava 2 ovog člana i na drugim gazdinstvima ukoliko njihov smještaj, međusobni položaj ili kontakti sa gazdinstvom na kojem postoji sumnja na prisustvo Njukastl bolesti ukazuju na mogućnost kontaminacije.

(4) Mjere iz st. 1 i 2 ovog člana ostaju na snazi dok službeni veterinar ne isključi sumnju na prisustvo Njukastl bolesti.

Mjere koje se sprovode u slučaju potvrđivanja Njukastl bolesti na gazdinstvu

Član 5

(1) Ako je Njukastl bolest službeno potvrđena na gazdinstvu, službeni veterinar, pored mjera iz člana 4 stav 2 ovog pravilnika na zaraženom gazdinstvu, naređuje sprovođenje sljedećih mjera:

1) usmrćivanje na licu mjesta sve živine na gazdinstvu, bez odlaganja i neškodljivo uništavanje i uklanjanje uginule ili usmrćene živine kao i svih jaja na način da se, što je više moguće, smanji opasnost od širenja boelsti;

2) uništavanje i odgovarajuća obrada bilo kojih predmeta ili otpadaka, hrane za životinje, stelje ili đubriva koji mogu biti kontaminirani, pri čemu obrada treba da bude sprovedena u skladu sa uputstvom službenog veterinara i kojom se obezbijeduje uništavanje virusa Njukastl bolesti;

3) pronalaženje i neškodljivo uklanjanje mesa živine sa gazdinstva koja je zaklana tokom pretpostavljenog perioda inkubacije bolesti;

4) pronalaženje i uništavanje priplodnih jaja koja su snešena tokom pretpostavljenog perioda inkubacije bolesti i koja su bila premještena sa gazdinstva, konzumnih jaja koja su snešena tokom pretpostavljenog perioda inkubacije bolesti i koja su bila premještena sa gazdinstva, osim ako prethodno nijesu bila na odgovarajući način dezinfikovana i pronalaženje živine koja se izlegla tokom perioda pretpostavljenog perioda inkubacije koja se stavlja pod službeni nadzor;

5) čišćenje i dezinfekcija objekata za smještaj živine, njihove okoline, prevoznih sredstava koja se koriste pri prevozu opreme koja je mogla biti kontaminirana, nakon sprovođenja mjera iz tač. 1 i 2 ovog stava u skladu sa članom 10 ovog pravilnika;

6) zabrana ponovnog uvođenja živine na gazdinstvo najmanje 21 dan poslije sprovođenja mjera iz tačke 5 ovog stava;

7) sprovođenje epizootiološkog ispitivanja u skladu sa članom 7 ovog pravilnika.

(2) Službeni veterinar može odrediti sprovođenje određenih mjera iz stava 1 ovog člana i na drugim gazdinstvima ukoliko njihov smještaj, međusobni položaj ili kontakt sa gazdinstvom na kojem je potvrđena Njukastl bolest ukazuju na mogućnost kontaminacije.

(3) Kada se iz jata živine, koje ne pokazuje kliničke znake Njukastl bolesti, izoluje virus Njukastl bolesti koji ima indeks intracerebralni patogenosti (ICPI) veći od 0,7 i manji od 1,2, a referentna laboratorija utvrdi da izolovani virus potiče od atenuirane žive vakcine protiv Njukastl bolesti, može se odobriti odstupanje od sprovođenja mjera iz stava 1 tač. 1 do 6 ovog člana pod uslovom da je to gazdinstvo stavljeno pod službeni nadzor u trajanju od 30 dana i naložiti sprovođenje mjera iz člana 4 stav 2 tač. 1, 2, 4, 5 i 6 ovog pravilnika i:

- zabranu premještanja živine sa gazdinstva, osim ako se direktno prevozi u klanicu;

- o slanju živine na klanje obavještava službenog veterinara koji je nadležan za tu klanicu uz obavezu da se živina u klanici drži i kolje odmah po prispjeću u klanicu i odvojeno od druge živine.

(4) Svježe meso živine iz stava 3 ovog člana treba da ima oznaku o zdravstvenoj ispravnosti u skladu sa propisom kojim je uređeno vršenje službene kontrole proizvoda životinjskog porijekla namjenjenih za ishranu ljudi.

Mjere na gazdinstvu na kojem se drže dva ili više odvojenih jata

Član 6

(1) Kada se na gazdinstvu drže dva ili više odvojenih jata, može se odstupiti od sprovođenja mjera iz člana 5 stav 1 ovog pravilnika za zdrava jata na zaraženom gazdinstvu, pod uslovom da je službeni veterinar potvrdio da se tehnološki postupci uzgoja i proizvodnje odvijaju na način da su jata u potpunosti odvojena u pogledu smještaja, držanja i ishrane, tako da se virus ne može proširiti sa jednog jata na drugo.

(2) O odstupanju iz stava 1 ovog člana obavještava se Evropska komisija.

Epizootiološko ispitivanje

Član 7

Epizootiološko ispitivanje obuhvata prikupljanje podataka o:

1) vremenskom periodu u kojem je virus Njukastl bolesti mogao da bude prisutan na gazdinstvu ili u golubarniku prije prijavljivanja odnosno prije sumnje na Njukastl bolest;

2) mogućem izvoru Njukastl bolesti na gazdinstvu ili u golubarniku ili na drugim gazdinstvima ili golubarnicima u kojima je smještena živina, golubovi ili druge ptice koje se drže u zatočeništvu, a ako postoji mogućnost da su mogle biti zaražene ili kontaminirane iz istog izvora;

3) kretanju ljudi i premještanju živine, golubova ili drugih ptica koje se drže u zatočeništvu ili drugih životinja, prevoznih sredstava, jaja, mesa i leševa ili drugog materijala, opreme ili predmeta kojim se virus Njukastl bolesti može prenijeti na/sa gazdinstva ili golubarnika.

Mjere na potencijalno kontaminiranom gazdinstvu

Član 8

(1) Kada službeni veterinar posumnja da je živina na nekom gazdinstvu mogla biti kontaminirana zbog kretanja ljudi, životinja ili prevoznih sredstava ili na bilo koji drugi način, stavlja to gazdinstvo pod službenu kontrolu.

(2) Službena kontrola se sprovodi radi ranog otkrivanja sumnje na Njukastl bolest, utvrđivanja broja živine, praćenja njihovog kretanja i kad je to potrebno, sprovođenja mjera iz stava 3 ovog člana.

(3) Kada je gazdinstvo stavljeno pod službenu kontrolu, službeni veterinar naređuje zabranu premještanja živine sa gazdinstva, osim direktnog prevoza u klanicu pod službenim nadzorom za potrebe hitnog klanja, ako je prethodno izvršen klinički pregleda sve živine kojim je isključeno prisustvo Njukastl bolesti na gazdinstvu.

(4) Zabrana premještanja iz stava 3 ovog člana uvodi se za period od 21 dan od posljednjeg datuma moguće kontaminacije, a primjenjuje se u trajanju od najmanje sedam dana.

(5) Službeni veterinar može ograničiti sprovođenje mjere iz stava 1 ovog člana na dio gazdinstva i na živinu koja se tamo nalazi, pod uslovom da je ta živina smještena, uzgajana i hranjena potpuno odvojeno.

(6) U slučaju sumnje da su sportski golubovi ili bilo koji golubarnik kontaminirani virusom Njukastl bolesti, službeni veterinar preduzima sve potrebne mjere ograničenja za taj golubarnik, uključujući zabranu kretanja sportskih golubova van golubarnika u trajanju od 21 dan.

Mjere na zaraženom i ugroženom području

Član 9

(1) Nakon službenog potvrđivanja Njukastl bolesti određuje se zaraženo područje u krugu od najmanje tri kilometra oko zaraženog gazdinstva, koje je dio ugroženog područja u krugu od najmanje 10 km, pri čemu treba voditi računa o geografskim, administrativnim, ekološkim i epizootiološkim faktorima povezanim sa Njukastl bolesti i mogućnostima sprovođenja, praćenja i nadzora bolesti.

(2) Na zaraženom području službeni veterinar naređuje sprovođenje sljedećih mjera:

1) popis svih gazdinstava na kojima se drži živina i evidentiranje broja živine na svakom gazdinstvu;

2) periodične posjete svih gazdinstava na kojima se drži živina, klinički pregled živine na tim gazdinstvima koji uključuje po potrebi, uzimanje uzoraka za laboratorijsko ispitivanje u skladu sa Prilogom 1 ovog pravilnika, vođenje i čuvanje evidencija o tim posjetama i nalazima;

3) držanje sve živine u objektima ili na nekom drugom mjestu gdje može biti izolovana;

4) korišćenje odgovarajućih sredstava za dezinfekciju na ulazima i izlazima sa gazdinstva;

5) kontrolu kretanja lica koja rade sa živinom, leševa živine i jaja, prevoznih sredstava koja prevoze živinu, leševe i jaja unutar zaraženog područja;

6) zabranu prevoza živine kroz zaraženo područje, osim provoza živine po glavnim putevima i željeznicom;

7) zabranu premještanja živine i priplodnih jaja sa gazdinstva na kojem se drže, osim po odobrenju službenog veterinara i to u slučaju transporta sljedećih pošiljki:

a) živine za hitno-neodložno klanje u klanici, po mogućnosti smještenoj unutar zaraženog područja ili, ako to nije moguće, u klanici van zaraženog područja, pri čemu meso te živine treba da ima oznaku o zdravstvenoj ispravnosti u skladu sa članom 5 stav 4 ovog pravilnika;

b) jednodnevnih pilića ili kokošaka neposredno pred pronošnje na gazdinstvo unutar ugroženog područja na kojem nema druge živine, a ukoliko nije moguće obezbijediti prevoz jednodnevnih pilića ili kokošaka pred pronošnje na gazdinstvo koje se nalazi unutar ugroženog područja, prevoz jednodnevnih pilića i kokošaka može se dozvoliti na gazdinstvo van ugroženog područja pod službenim nadzorom, a ta gazdinstva se stavljaju pod službenu kontrolu;

c) rasplodnih jaja u inkubatorsku stanicu, uz obavezu da se:

- izvrši dezinfekcija jaja i pripadajuće ambalaže prije otpremanja jaja;

- transport pošiljke iz stava 1 tačka 7 ovog člana sprovede pod službenim nadzorom, odmah po dobijanju odobrenja;

- kretanje i premještanje odobri nakon izvršenog kliničkog pregleda na gazdinstvu od strane veterinara;

- izvrši dezinfekcija prije i poslije upotrebe prevoznog sredstva;

8) zabrana iznošenja ili raznošenja korišćene prostirke ili stajnjaka bez odobrenja službenog veterinara;

9) zabrana održavanja sajмова, pijaca, izložbi ili drugih okupljanja živine ili drugih ptica.

(3) Mjere na zaraženom području sprovode se najmanje 21 dan nakon sprovođenja preliminarnih postupaka čišćenja i dezinfekcije na zaraženom gazdinstvu u skladu sa članom 10 ovog pravilnika.

(4) Nakon sprovedenih mjera iz st. 1 i 2 ovog člana zaraženo područje postaje dio ugroženog područja.

(5) Na ugroženom području službeni veterinar naređuje sprovođenje sljedećih mjera:

1) popis svih gazdinstava unutar ugroženog područja na kojima se drži živina;

2) kontrolu premještanja živine i rasplodnih jaja unutar ugroženog područja;

3) zabranu premještanja i stavljanja u promet živine van ugroženog područja tokom prvih 15 dana, osim premještanja direktno u klanicu van ugroženog područja;

4) označavanje mesa živine zaklane u klanici iz tačke 3 ovog stava oznakom u skladu sa članom 5 stav 4 ovog pravilnika;

5) zabranu premještanja jaja za priplod van ugroženog područja, osim u inkubatorsku stanicu, uz obavezu dezinfekcije jaja i pripadajuće ambalaže, prije otpremanja;

6) zabranu iznošenja ili premještanja korišćene prostirke ili stajnjaka van ugroženog područja;

7) zabranu održavanja sajмова, pijaca, izložbi ili drugih okupljanja živine ili drugih ptica; i

8) zabranu prevoza živine, osim provoza živine po glavnim putevima i željeznicom.

(6) Mjere koje se primenjuju u ugroženom području ostaju na snazi najmanje 30 dana nakon sprovođenja preliminarnih postupaka čišćenja i dezinfekcije na zaraženom gazdinstvu u skladu sa članom 10 ovog pravilnika.

(7) Kad zaraženo, odnosno ugroženo područje obuhvata i područja susjednih država odnosno područja više od jedne države članice Evropske unije, u saradnji sa nadležnim organima tih država određuje se granica iz stava 1 ovog člana.

(8) Kada se epizootičkim ispitivanjem potvrdi da izbijanje Njukastl bolesti uzrokovano infekcijom u slučaju kada nema dokaza o daljem širenju, veličina i trajanje zaraženih i ugroženih područja mogu se smanjiti.

Čišćenje i dezinfekcija

Član 10

Čišćenje i dezinfekcija vrši se pod nadzorom službenog veterinara u skladu sa Prilogom 3 koji je sastavni dio ovog pravilnika.

Vakcinacija

Član 11

(1) Vakcinacija protiv Njukastl bolesti primjenjuje se u profilaktičke svrhe, kao dobrovoljna ili obavezna profilaktička vakcinacija ili kao dopuna mjerama koje se sprovode kada se pojavi Njukastl bolest.

(2) O sprovođenju dobrovoljne ili obavezne profilaktičke vakcinacija protiv Njukastl bolesti, obavještava se Evropska komisija i države članice.

(3) Na osnovu procjene rizika, može se donijeti program za vakcinisanje sportskih golubova koji učestvuju na takmičenjima i izložbama.

(4) O donošenju programa iz stava 3 ovog člana obavještava se Evropska komisija i države članice.

Hitna vakcinacija

Član 12

(1) Kada je potvrđena Njukastl bolest, može se, kao dopuna mjerama iz člana 5 ovog pravilnika, donijeti program hitne i sistematske vakcinacije određenih vrsta živine (u daljem tekstu: hitna vakcinacija) kojim se određuje teritorijalno područje i vremenski rok u kojem se pod službenom kontrolom sprovodi hitna vakcinacija.

(2) U slučaju sprovođenja hitne vakcinacije zabranjena je vakcinacija ili revakcinacija živine na gazdinstvu iz člana 4 ovog pravilnika.

(3) Pri sprovođenju hitne vakcinacije iz stava 1 ovog člana:

1) određene vrste živine moraju se vakcinisati što je prije moguće;

2) sva živina određene vrste koja je izložena ili prenešena na gazdinstvo koje se nalazi unutar područja na kojoj se sprovodi hitna vakcinacija vakciniše se, ukoliko nije prethodno vakcinisana;

3) sva živina određene vrste koja se drži na gazdinstvima unutar područja na kojem se sprovodi hitna vakcinacija ostaje na tim gazdinstvima, osim:

- jednodnevnih pilića premještenih na gazdinstvo unutar područja na kojem se sprovodi hitna vakcinacija gdje će biti vakcinisani; i

- živine koja je premještena direktno u klanicu na hitno klanje uz obavezu da ukoliko se klanica nalazi van teritorije na kojoj se sprovodi hitna vakcinacija, premještanje živine se dozvoljava poslije obavljenog kliničkog pregleda na gazdinstvu.

4) kada su postupci vakcinacije iz tačke 1 ovog stava sprovedeni, mogu se dozvoliti premještanja van područja na kojem je sprovedena hitna vakcinacija za:

- jednodnevne piliće namijenjene za proizvodnju mesa koji mogu biti premješteni na gazdinstvo gdje će se vakcinisati, a to gazdinstvo mora biti pod nadzorom do klanja te živine;

- živinu koja je bila vakcinisana prije više od 21 dan, a namijenjena je za hitno klanje;

- jaja za priplod koja potiču od živine za priplod koja je bila vakcinisana prije najmanje 21 dan, a jaja i pripadajuća ambalaža su dezinfikovana prije premještanja.

(4) Mjere iz stava 3 tač. 2 i 4 ovog člana, sprovode se tri mjeseca po završetku hitne vakcinacije, a sprovođenje tih mjera može se produžiti za jedno ili više dodatnih tromjesečnih perioda.

(5) Na pojedina jata koja su od posebne naučne vrijednosti ne sprovode se mjere iz stava 3 tač. 1 i 2 ovog člana, pod uslovom da su preduzete sve potrebne mjere za zaštitu njihovog zdravlja i da su redovno serološki ispitana.

Sumnja na pojavu Njukastl bolesti kod sportskih golubova i ptica koje se drže u zatočeništvu

Član 13

(1) Kad postoji sumnja da su golubovi pismoše ili ptice koje se drže u zatočeništvu zaražene virusom Njukastl bolesti, službeni veterinar, bez odlaganja preduzima mjere u cilju potvrđivanja prisustva bolesti, odnosno bez odlaganja uzima odgovarajuće uzorke za laboratorijsko ispitivanje u skladu sa Prilogom 1 ovog pravilnika.

(2) Službeni veterinar odmah po prijavi sumnje gazdinstvo ili golubarnik stavlja pod službeni nadzor i nalaže zabranu napuštanja golubarnika ili gazdinstva za sve golubove ili ptice koje se drže u zatočeništvu kao 1 zabranu iznošenja drugih predmeta i materijala kojima bi se mogao prenijeti virus Njukastl bolesti.

(3) Mjere iz st. 1 i 2 ovog člana sprovode se dok sumnja na Njukastl bolest ne bude službeno isključena.

(4) Ako se prisustvo Njukastl bolesti službeno potvrdi, službeni veterinar sprovodi epizootiološko ispitivanje i naređuje sprovođenje mjera iz člana 5 stav 1 tač. 1, 2, 5 i 6 ovog pravilnika, za golubove pismoše ili ptice koje se drže u zatočeništvu i golubarnike zaražene virusom Njukastl bolesti ili sprovođenje najmanje sljedećih mjera:

1) zabranu kretanja golubova ili ptica koje se drže u zatočeništvu van golubarnika ili gazdinstva najmanje 60 dana poslije prestanka kliničkih znakova Njukastl bolesti;

2) uništavanje ili tretiranje svih materijala ili otpada koji bi mogli biti kontaminirani na način kojim se uništava virus Njukastl bolesti i otpad koji se nakupio za vrijeme od 60 dana nakon prestanka kliničkih znakova Njukastl bolesti; i

3) sprovodi epizootiološko ispitivanje u skladu sa članom 7 ovog pravilnika.

(5) Podaci o stanju bolesti i mjerama kontrole iz stava 4 ovog člana dostavljaju se Evropskoj komisiji na Obrascu koji je sastavni dio ovog pravilnika.

Primjena

Član 14

Odredbe člana 6 stav 2, člana 9 stav 7, člana 11 st. 2 i 4 i člana 13 stav 5 ovog pravilnika primjenjivaće se od dana pristupanja Evropskoj uniji.

Prestanak važenja propisa

Član 15

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika neće se primjenjivati Pravilnik o merama za suzbijanje i iskorenjivanje Newcastle bolesti pernate živine ("Službeni list SFRJ",

broj 39/88) i prestaje da važi Naredba o zabrani uvoza u Republiku Crnu Goru i provoza preko teritorije Republike Crne Gore pošiljki živine, divljih ptica, proizvoda, sirovina i otpadaka porijeklom od živine i divljih ptica radi sprječavanja unošenja u Republiku Crnu Goru Newcastle bolesti ("Službeni list RCG", broj 77/06).

Stupanje na snagu

Član 16

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 011-32/15-4

Podgorica: 3. jula 2015. godine

Ministar,
prof. dr **Petar Ivanović**, s.r.

PRILOG 1

DIJAGNOSTIČKI POSTUPCI ZA POTVRDU I DIFERENCIJALNU DIJAGNOSTIKU NJUKASTL BOLESTI

Za izdvajanje i karakterizaciju virusa Njukastl bolesti se primjenjuju sledeći postupci kao smjernice i minimum kriterijuma u dijagnostikovanju Njukastl bolesti.

Virus koji uzrokuje Njukastl bolest je iz familije *Paramyxoviridae* i trenutno postoji devet serološki različitih sojeva ptičjih paramiksovirusa označenih od PMV-1 do PMV-9, a svi virusi Njukastl bolesti pripadaju soju PMV-1.

Za potrebe dijagnostičkih postupaka za potvrdu i diferencijalnu dijagnostiku Njukastl bolesti primjenjuje se sljedeća definicija:

Njukastl bolest je infekcija živine uzrokovana ptičjim sojem paramiksovirusa 1, sa intracerebralnim indeksom patogenosti (ICPI) kod jednodnevnih pilića većim od 0,7.

1. UZIMANJE I OBRADA UZORAKA

1.1. Uzorci: brisevi kloake (ili feces) i trahealni brisevi bolesnih ptica, feces ili sadržaj crijeva, tkivo mozga, dušnik, pluća, jetra, slezena i drugi vidljivo promijenjeni organi nedavno uginulih ptica.

1.2. Obrada uzoraka

Organi i tkiva navedeni u podtački 1.1. ove tačke obrađuju se zajedno (engl: *pooled*), ali je neophodno da se feces obradi odvojeno.

Brisevi se uranjaju u dovoljnu količinu rastvora antibiotika.

Uzorci fecesa i organa treba da se homogenizuju (u zatvorenoj miješalici ili koristeći tarionik i sterilni pijesak) u rastvoru antibiotika, dok se ne dobije 10% - 20% suspenzija (m/v).

Suspenziju treba ostaviti otprilike dva sata na sobnoj temperaturi (ili za duži period na 4 °C), a zatim se vrši pročišćavanje centrifugiranjem (npr: 800 g do 1000 g tokom 10 minuta).

1.3. Rastvor antibiotika

Za uzorke fecesa potrebne su visoke koncentracije antibiotika, a uobičajena mješavina je 10.000 jedinica/ml penicilina, 10 mg/ml streptomycina, 0,25 mg/ml gentamicina i 5.000 jedinica/ml mikostatina u puferizovanom fiziološkom rastvoru (PBS).

Za uzorke tkiva i briseve dušnika ove se koncentracije mogu smanjiti do pet puta.

Za sprječavanje rasta hlamidije, može se dodati 50 mg/ml oksitettraciklina.

Pri pripremi rastvora antibiotika, potrebno je provjeravati pH poslije dodavanja antibiotika i podesiti ga na pH od 7,0 do 7,4.

2. IZOLACIJA VIRUSA

Izolacija virusa u kokošijem embrionu

2.1. Po 0,1 do 0,2 ml pročišćenog supernatanta se inokulira u alantoisnu šupljinu svakog od najmanje četiri kokošija embriona koji su bili inkubirani 8 do 10 dana.

Idealno bi bilo koristiti embrione iz jata slobodnog od svih patogenih agenasa (SPF), ali ako to nije moguće prihvatljivo je korišćenje embriona koji potiču iz jata za koje je utvrđeno da je slobodno od antitijela virusa Njukastl bolesti.

Inokulirana jaja se inkubiraju na temperaturi od 37°C i kontrolišu svaki dan prosvjetljavanjem. Jaja sa mrtvim ili umirućim embrionima i sva ostala jaja šest dana nakon inokulacije hlade se na 4°C, a alantoisno-amnionska tečnost testira se na hemaglutinacijsku aktivnost. Ukoliko nema hemaglutinacije, gore opisani postupak treba ponoviti koristeći nerazrijeđenu alantoisno-amnionsku tečnost kao inokulat.

2.2. Kad se utvrdi hemaglutinacija, bakteriološkim ispitivanjem treba isključiti prisustvo bakterija, a ukoliko su bakterije prisutne, tečnost se filtrira kroz 450-nm membranski filter, dodaje se antibiotik i sa njima se inokuliraju kokošiji embrioni kako je gore opisano.

3. DIFERENCIJALNA DIJAGNOSTIKA

3.1. Preliminarna diferencijacija

Svi hemaglutinirajući virusi odmah se dostavljaju nacionalnoj referentnoj laboratoriji na potpunu identifikaciju, karakterizaciju i test patogenosti.

Važno je što prije uvesti privremene mjere kontrole Njukastl bolesti sa ciljem ograničavanja širenja virusa, a ostale akreditovane laboratorije moraju imati mogućnost da identifikuju prisutnost virusa Njukastl bolesti.

Hemaglutinirajuće tečnosti se testiraju inhibicijom hemaglutinacije u skladu sa tač. 5 i 6 ovog priloga. Pozitivna inhibicija, na primjer 2^4 ili više, sa poliklonskim antiserumom, specifičnim za virus Njukastl bolesti, koji ima titar najmanje 2^9 treba da posluži kao preliminarna identifikacija na osnovu koje se uvode privremene mjere kontrole.

3.2. Potvrдна identifikacija

Nacionalna laboratorija sprovodi potpunu diferencijalnu dijagnostiku bilo kog hemaglutinirajućeg uzročnika. Potvrda virusa Njukastl bolesti ponovo se sprovodi testom inhibicije hemaglutinacije sa monospecifičnim pilećim antiserumom. Testovi indeksa intracerebralne patogenosti (ICPI) iz tačke 7 ovog priloga sprovode se za sve pozitivne izolate.

Indeksi patogenosti veći od 0,7 ukazuju na prisustvo virusa i u tom slučaju sprovode se potpune mjere kontrole.

Razvoj tipizacije virusa Njukastl bolesti, a posebno tehnike sa monoklonskim antitijelima, omogućio je grupisanje sojeva i izolata u skupove. Posebno, kada su

dostupna monoklonska antitijela koja su specifična za sojeve vakcina koji se koriste na području Evropske unije i mogu se upotrebljavati u jednostavnim testovima inhibicije hemaglutinacije.

Obzirom da se živi sojevi vakcine mogu često izdvojiti iz uzoraka uzetih od živine, prednost je njihova brza identifikacija u nacionalnoj referentnoj laboratoriji.

Takva monoklonska antitela obezbjeđuje referentna laboratorija Evropske unije za dijagnostiku Njukast bolesti i dostavlja ih nacionalnoj referentnoj laboratoriji kako bi se omogućila potvrda izolacije vakcinalnih virusa.

Nacionalna referentna laboratorija dostavlja sve hemaglutinirajuće uzročnike referentnoj laboratoriji Evropske unije.

4. BRZI TESTOVI ZA OTKRIVANJE VIRUSA I ANTITIJELA ZA VIRUS NJUKASTL BOLESTI

Brzi testovi za otkrivanje virusa Njukastl bolesti kod vakcinisanih ptica i otkrivanje antitijela kod nevakcinisanih ptica su sljedeći:

4.1. Otkrivanje virusa Njukastl bolesti

Za dijagnostiku infekcije kod vakcinisanih ptica koristi se nekoliko brzih testova koji direktno otkrivaju antigene Njukastl bolesti, a najviše se koriste fluorescentni testovi na uzdužno odsječenim uzorcima dušnika i peroksidazni testovi na mozgu.

Za otkrivanje antigena mogu se primjenjivati i drugi direktni testovi za dijagnostiku infekcija virusom Njukastl bolesti.

Nedostatak takvih testova je nepraktičnost ispitivanja svih potencijalnih mjesta replikacije virusa Njukastl bolesti kod vakcinisanih ptica, na primjer, negativan nalaz u dušniku ne isključuje moguće postojanje virusa u crijevima.

Za rutinsku dijagnostiku Njukastl bolesti ne preporučuje se ni jedna metoda direktnog otkrivanja antigena virusa, ali u određenim okolnostima takvi testovi mogu biti od koristi.

4.2. Otkrivanje antitijela kod nevakcinisanih ptica

Inhibicija hemaglutinacije se uobičajeno koristi za dokaz i određivanje visine antitijela za virus Njukastl bolesti, a preporuke za izvođenje testa opisane su u tač. 5 i 6 ovog priloga. Međutim, imunoenzimski testovi (ELISA) mogu biti uspješno korišćeni za otkrivanje antitijela virusa.

4.2.1 Uzorci

Uzorke krvi treba uzeti od svih ptica ako je jato manje od 20 ptica, odnosno od 20 ptica iz većih jata što će dati 99% pouzdanosti u otkrivanju bar jednog seropozitivnog slučaja ukoliko je 25% jata ili više pozitivno, bez obzira na veličinu jata.

Uzetu krv treba pustiti da se zgruša, a zatim se odvoji serum za test.

4.2.2. Ispitivanje na antitela

Pojedinačne uzorke seruma treba testirati na sposobnost inhibicije hemaglutinirajućeg antigena virusa Njukastl bolesti u standardnom testu inhibicije hemaglutinacije u skladu sa tačkom 6 ovog priloga.

Nacionalna referentna laboratorija donosi odluku da li treba za inhibiciju hemaglutinacije koristiti, 4 ili 8 hemaglutinacijskih jedinica: antigen koji se koristi utiče na visinu na kojoj se serum smatra pozitivan- pri 4 hemaglutinacijske jedinice pozitivan je svaki serum sa titrom 2^4 ili više, pri 8 hemaglutinacijskih jedinica pozitivan je svaki serum sa titrom 2^3 ili više.

5. HEMAGLUTINACIJSKI (HA) TEST

5.1. Reagensi koji su potrebni za izvođenje hemaglutinacijskog testa:

1) Izotonični fiziološki rastvor puferizovan sa fosfatnim puferom (u daljem tekstu:PBS) (0,05 M) na pH 7,0 - 7,4;

2) eritrociti (RBC), uzeti od najmanje tri pijetla ili kokoške koji su slobodni od specifičnih patogena (ako to nije moguće, krv se može uzeti od ptica koje su redovno testirane i za koje je dokazano da su slobodne od antitijela na virus Njukastl bolesti), dodati u jednak volumen Alseverovog rastvora; eritrocite prije upotrebe treba isprati tri puta rastvorom PBS; za test se preporučuje 1% suspenzija (hematokrit v/v) u PBS-u;

3) standardni antigen - preporučuje se soj Ulster 2C virusa Njukastl bolesti.

5.2. Postupak izvođenja hemaglutinacijskog testa:

a) u svako udubljenje plastične mikroploče staviti 0,025 ml rastvora PBS (treba koristiti ploče sa udubljenjima V-dnom);

b) u prvo udubljenje se stavlja 0,025 ml suspenzije virusa;

c) Pomoću mikrotitracionog razrijeđivača napraviti dvostruka serijska razrijeđenja (1:2 do 1:4096) virusa uzduž mikrotitar ploče;

d) U svako udubljenje dodati još po 0,025 ml PBS-a;

e) u svako udubljenje dodati još po 0,025 ml 1% eritrocita;

f) lagano protresti i ostaviti na 4°C;

g) ploče se očitavaju 30-40 minuta kasnije, kad se natalože eritrociti u kontrolnim udubljenjima, a očitavaju se tako da se u nagnutoj mikrotitar ploči posmatra prisutnost ili odsutnost toka eritrocita u obliku suze; u udubljenjima gdje nije došlo do hemaglutinacije eritrociti teku istom brzinom kao eritrociti u kontrolnim udubljenjima bez virusa;

h) HA titar je najveće razrjeđenje virusa, koja uzrokuje aglutinaciju eritrocita i smatra se da takvo razrjeđenje sadrži jednu HA jedinicu (HAJ). HA titar se može tačnije odrediti ukoliko se naprave dvostruka serijska razrijeđenja virusa sa početnim razrjeđenjem 1:3, 1:4, 1:5, 1:6 i slično; ovaj postupak se preporučuje za tačnu pripremu antigena za test inhibicije hemaglutinacije.

6. TEST INHIBICIJE HEMAGLUTINACIJE (IH)

6.1. Reagensi koji su potrebni za izvođenje testa inhibicije hemaglutinacije:

1) fiziološki rastvor sa fosfatnim puferom (PBS);

2) virusna suspenzija, razrijeđena u PBS-u tako da sadrži 4 ili 8 HAJ;

3) 1% eritrocita pjetla ili kokoške;

4) negativni kontrolni kokošiji serum;

5) pozitivni kontrolni kokošiji serum.

6.2. Postupak izvođenja testa inhibicije hemaglutinacije:

a) u svako udubljenje mikroploče staviti po 0,025 ml PBS-a (koriste se ploče sa udubljenjima sa V-dnom);

b) u prvo udubljenje ploče staviti 0,02 ml seruma;

c) korišćenjem mikrotitracionog razrijeđivača napraviti dvostruke razrijeđenosti seruma po ploči;

d) dodati 0,025 ml razrijeđene virusne suspenzije, koja sadrži 4 ili 8 HAJ;

e) lagano protresti i ostaviti ploču na 4°C najmanje 60 minuta ili na sobnoj temperaturi najmanje 30 minuta;

f) u sva udubljenja dodati 0,025 ml 1% eritrocita;

g) lagano protresti i ostaviti na 4°C;

h) ploče se očitavaju nakon 30 do 40 minuta kad se natalože eritrociti u kontrolnim udubljenjima, a očitavaju se tako da se u nagnutoj mikrotitar ploči posmatra prisutnost ili odsutnost toka u obliku suze sa istom brzinom koju ima tok u kontrolnim udubljenjima, koje sadrže samo eritrocite (0,025 ml) i PBS (0,05 ml);

i) titar IH je najveće razrijeđenje antiseruma koje uzrokuje potpunu inhibiciju 4 ili 8 jedinica virusa (svaki put test uključuje HA titraciju da se potvrdi prisutnost zahtijevanih HAJ);

j) rezultati su važeći kad je titar negativnog kontrolnog seruma manji od 23 za 4 HAJ ili 22 za 8 HAJ i kada titar pozitivnog kontrolnog seruma ne odstupa za više od jednog razrijeđenja od njegovog standardnog titra.

7. TEST INDEKSA INTRACEREBRALNE PATOGENOSTI

Postupak izvođenja testa indeksa intracerebralne patogenosti (ICPI):

1) zaražena, svježe dobijena alantoisna tečnost (HA titar treba da je veći od 24) se razrijedi 1:10 u sterilnom, izotoničnom rastvoru (antitijela se ne smiju upotrijebiti);

2) 0,05 ml razrijeđenog virusa se ubrizga intracerebralno u svaki od deset jednodnevnih pilića (npr: 24 sata; 40 sati nakon izlijevanja). Pilići bi trebali biti izleženi iz jaja dobijenih od jata slobodnog od specifičnih patogena;

3) pilići se posmatraju u razmacima od 24 sata tokom osam dana;

4) pri svakom posmatranju svako se pile boduje: 0 = normalno, 1 = bolesno, 2 = mrtvo;

5) indeks intracerebralne patogenosti se računa kako je prikazano u sljedećem primjeru:

Klinički znakovi kod pilića	Dan nakon inokulacije (broj ptica)										Rezultat
	1	2	3	4	5	6	7	8	Ukupno		
normalne	10	4	0	0	0	0	0	0	14 x 0	= 0	
bolesne	0	6	10	4	0	0	0	0	20 x 1	= 20	
mrtve	0	0	0	6	10	10	10	10	46 x 2	= 92	
									Ukupno = 112		
Indeks je srednja vrijednost po ptici po pregledu = 112/80 = 1,4											

8. TEST SPOSOBNOSTI FORMIRANJA PLAKA

Uobičajeno je upotrijebiti niz razrijeđenja virusa kako bi se obezbijedila prisutnost optimalnog broja plakova na ploči, s tim da bi deseterostruko razrijeđenje do 10^{-7} u PBS-u trebalo biti dovoljno.

Postupak izvođenja testa sposobnosti formiranja plaka:

1) kulture pilećih embrionalnih ćelija ili odgovarajuća ćelijska linija (npr: Madin-Darby ćelijska kultura goveđeg bubrega) pripreme se u Petrijevim šoljama prečnika 5 cm;

2) 0,2 ml svakog razrijeđenog virusa doda se u svaku od dvije Petrijeve šolje i ostavi da se virus apsorbuje tokom 30 minuta;

3) poslije trostrukog ispiranja PBS-om, zaražene ćelije se preliju odgovarajućim medijem koji sadrži 1% agar sa ili bez 0,01 mg/ml tripsina, važno je da se mediju za prekrivanje ne dodaje serum;

4) poslije 72 sata inkubacije pri 37°C plakovi bi trebali biti dovoljno veliki. Najbolje se vide kad se gornji sloj agara odstrani, a ćelijski sloj oboji kristalno ljubičastim (0,5 m/v) etanolom (25% v/v);

Svi virusi, inkubirani u prisustvu tripsina u prekrivenom sloju, treba da daju jasno vidljive plakove.

Kada u sloju za prekrivanje nema tripsina, samo virusi koji su virulentni za kokoške proizvode plakove.

PRILOG 2

OTPREMANJE JAJA SA GAZDINSTVA U ODOBRENI OBJEKAT ZA PROIZVODNJU ILI PRERADU PROIZVODA OD JAJA

(1) Odobrenje iz člana 4 stav 2 tačke 6 ovog pravilnika koje izdaje službeni veterinar radi otpremanja-prevoza jaja sa sumnjivog gazdinstva u odobreni objekat za proizvodnju i preradu proizvoda od jaja u skladu sa propisom o higijeni hrane životinjskog porijekla (u daljem tekstu: odobreni objekat) izdaje se samo kada su ispunjeni sledeći uslovi:

1) jaja treba da:

- budu u skladu sa propisom o higijeni hrane životinjskog porijekla;
- se otpreme direktno sa sumnjivog gazdinstva u određeni objekat, a svaku pošiljku potrebno je prethodno da plombira službeni veterinar koji vrši nadzor na sumnjivom gazdinstvu i pošiljka ostaje plombirana tokom prevoza do određenog objekta;

2) službeni veterinar koji vrši nadzor nad sumnjivim gazdinstvom je obavjestio nadležnog službenog veterinara na području gdje se nalazi odobreni objekat o namjeri slanja jaja;

3) da službeni veterinar, koji je nadležan za odobreni objekat, naložio da se:

- jaja, koja su otpremljena direktno sa sumnjivog gazdinstva u odobreni objekat drže izolovano od drugih jaja od trenutka kad stignu u objekat do njihove prerade;
- sa ljuskama takvih jaja, koje se smatraju visokorizičnim materijalom, postupaju u skladu sa propisima o nus proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi;
- ambalaža za pakovanje, vozila koja se koriste pri prevozu i svi prostori koji dođu u kontakt sa jajima očiste i dezinfikuju na način koji uništava virus Njukastl bolesti;
- o svim pošiljkama prerađenih jaja obavijesti službeni veterinar koji vrši nadzor na sumnjivom gazdinstvu.

PRILOG 3

ČIŠĆENJE I DEZINFEKCIJE ZARAŽENOG GAZDINSTVA

1. Preliminarno čišćenje i dezinfekcija vrši se na sledeći način:

(1) Nakon uklanjanja leševa živine u cilju neškodljivog uništavanja svi djelovi gazdinstva u kojima je bila smještena živina i djelovi drugih objekata, dvorišta i gazdinstva koji su kontaminirani za vrijeme klanja ili post-mortem pregleda potrebno je dezinfikovati odobrenim dezinficijensom.

(2) Sve ostatke živine ili jaja koja su mogla kontaminirati objekte, dvorišta, opremu i druge djelove gazdinstva treba pažljivo sakupiti i neškodljivo uništiti zajedno sa leševima živine.

(3) Upotrijebljeni dezinficijensi ostaju na površini najmanje 24 sata.

2. Završno čišćenje i dezinfekcija vrši se na sledeći način:

1) potrebno je odstraniti sa svih površina masnoću i nečistoću primjenom sredstva za odmašćivanje, a zatim sve površine isprati vodom;

2) nakon ispiranja vodom vrši se još jedno prskanje svih površina dezinficijensom;

3) nakon sedam dana, svi prostori se tretiraju sredstvom za odmašćivanje, zatim se ispiraju hladnom vodom, zatim prskaju dezinficijensom i ponovo ispiraju vodom;

4) korišćena prostirka i stajnjak podvrgavaju se tretmanu kojim se obezbeđuje uništavanje virusa Njukastl bolesti primjenom jednog od sledećih postupaka:

a) spaljivanje ili obrada parom na temperaturi od 70°C;

b) zakopavanje na dovoljnoj dubini kako bi se spriječio pristup štetočina i divljih ptica;

c) sakupljanje na gomilu, vlaženje (ako je potrebno, kako bi se pospješila fermentacija), a zatim pokrivanje kako bi se postigla i održala temperatura od 20°C i tako pokriveno treba da bude najmanje 42 dana, tako da se spriječi pristup štetočinama i divljim pticama.

OBRAZAC

**NJUKASTL BOLEST
SPORTSKI GOLUBOVI
PTICE KOJE SE DRŽE U ZATOČENIŠTVU**

**1. Lokacija:
golubarnika:
gazdinstva:**

2. Ime i prezime (imena i prezimena) i adresa (adrese) vlasnika:

**3. Sumnja na
Njukastl bolesti**

a) datum:

b) razlog:

c) broj:

- golubova koji se

drže u vrijeme

sumnje na bolest:

- ptice koje se

drže u

zatočeništvu:

4. Potvrda

Njukastl bolesti:

a) datum:

b) potvrdio:

c) klinički znaci

primijećeni u

vrijeme potvrde

bolesti:

5. Status vakcinacije u vrijeme sumnje na bolest:

6. Ograničenje premještanja uvedeno (datum):

7. Ograničenje premještanja ukinuto (datum):

8. Broj jata koja su smještena u krugu od jednog kilometra od golubarnika ili gazdinstva iz tačke 1: